

KODEKS CYWILNY

ORZECZNICTWO
PIŚMIENNICTWO

Tom IV
Spadki

Jacek Gudowski

GUDI
LEX

KODEKS CYWILNY

ORZECZNICTWO PIŚMIENNICTWO

Tom IV Spadki

Orzecznictwo Sądu Najwyższego z lat 1921–2019
oraz piśmiennictwo z lat 1862–2019,
dotyczące przepisów księgi czwartej Kodeksu cywilnego
lub zachowujące ścisły związek z jego przepisami

Jacek Gudowski

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

**GUDI
LEX**

Stan prawny na 1 czerwca 2019 r.

Wydawca
Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący
Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne i łamanie
Violet Design Wioletta Kowalska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

© Copyright by
Jacek Gudowski, 2019

ISBN 978-83-8160-680-6

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Dzielącym moje umiłowanie książki
dobrym duchom biblioteki Sądu Najwyższego
oraz wszystkim wydawcom i redaktorkom,
z którymi mam i miałem przyjemność współpracować,
z uznaniem i serdecznymi podziękowaniami
dedykuję

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	15
Przedmowa do tomu IV	21
Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny	29

KSIĘGA CZWARTA

SPADKI	31
--------------	----

TYTUŁ I

Przepisy ogólne	33
Art. 922. [Spadek]	33
Art. 923. [Uprawnienia małżonka i osób bliskich]	64
Art. 924. [Chwila otwarcia spadku]	64
Art. 925. [Nabycie spadku]	65
Art. 926. [Źródła powołania do spadku]	66
Art. 927. [Zdolność do dziedziczenia]	67
Art. 928. [Niegodność dziedziczenia]	69
Art. 929. [Legitymacja czynna w procesie o niegodność dziedziczenia]	73
Art. 930. [Przebaczenie]	74

TYTUŁ II

Dziedziczenie ustawowe	75
Art. 931. [Pierwsza grupa spadkobierców ustawowych]	75
Art. 932. [Dziedziczenie w braku zstępnych spadkodawcy]	78
Art. 933. [Udział spadkowy małżonka]	79
Art. 934. [Udział spadkowy dziadków]	80
Art. 934 ¹ . [Dziedziczenie pasierbów]	81
Art. 935. [Ostatni spadkobiercy ustawowi]	81
Art. 935 ¹ . [Wyłączenie małżonka pozostającego w separacji]	82
Art. 936. [Dziedziczenie w przypadku przysposobienia pełnego]	83
Art. 937. [Dziedziczenie w przypadku przysposobienia niepełnego]	83
Art. 938. [Uprawnienia dziadków spadkodawcy]	84
Art. 939. [Zapis naddziałowy]	84
Art. 940. [Wyłączenie małżonka]	85

TYTUŁ III	
Rozrządzenia na wypadek śmierci	87

DZIAŁ I	
Testament	87

Rozdział I	
Przepisy ogólne	87
Art. 941. [Wylącznieść testamentu]	87
Art. 942. [Wykluczenie testamentów wspólnych]	95
Art. 943. [Odwołanie testamentu]	96
Art. 944. [Zdolność testowania]	97
Art. 945. [Przesłanki nieważności testamentu]	98
Art. 946. [Odwołanie testamentu]	106
Art. 947. [Skutki sporządzenia nowego testamentu]	110
Art. 948. [Wykładnia testamentu]	111

Rozdział II	
Forma testamentu	115

Oddział 1	
Testamenty zwykłe	115
Art. 949. [Testament holograficzny]	115
Art. 950. [Testament notarialny]	124
Art. 951. [Testament allograficzny]	127

Oddział 2	
Testamenty szczególne	133
Art. 952. [Testament ustny]	133
Art. 953. [Testament podróżny]	158
Art. 954. [Testamenty wojskowe]	158
Art. 955. [Utrata mocy testamentu szczególnego]	159

Oddział 3	
Przepisy wspólne dla testamentów zwykłych i szczególnych	159
Art. 956. [Niezdolność bezwzględna]	159
Art. 957. [Niezdolność względna]	161
Art. 958. [Skutki naruszenia przepisów]	162

DZIAŁ II	
Powołanie spadkobiercy	162
Art. 959. [Powołanie testamentowe]	162
Art. 960. [Domniemanie równych udziałów]	165
Art. 961. [Rozrządzenie przedmiotami majątkowymi]	165
Art. 962. [Zakaz dołączania warunku i terminu]	171
Art. 963. [Podstawienie zwykłe]	172
Art. 964. [Podstawienie powiernicze]	173

Art. 965.	[Przyrost]	174
Art. 966.	[Uprawnienia dziadków testatora]	175
Art. 967.	[Skuteczność zapisów i poleceń]	175

DZIAŁ III

Zapis i polecenie	176
--------------------------------	-----

Rozdział I

Zapis zwykły	176
---------------------------	-----

Art. 968.	[Zapis i dalszy zapis]	176
Art. 969.	(uchylony)	182
Art. 970.	[Chwila wykonania zapisu]	182
Art. 971.	[Zapis obciążający kilku spadkobierców]	183
Art. 972.	[Zdolność do bycia zapisobiercą]	183
Art. 973.	[Zwolnienie od wykonania zapisu]	184
Art. 974.	[Zwolnienie od wykonania dalszego zapisu]	184
Art. 975.	[Zapis z warunkiem lub terminem]	184
Art. 976.	[Skuteczność zapisu rzeczy oznaczonej co do tożsamości]	184
Art. 977.	[Roszczenia o wynagrodzenie, pożytki, zapłatę, zwrot nakładów]	185
Art. 978.	[Odpowiedzialność za wady rzeczy oznaczonych co do tożsamości]	185
Art. 979.	[Zapis rzeczy oznaczonych co do gatunku]	185
Art. 980.	[Odpowiedzialność za wady rzeczy oznaczonych co do gatunku]	185
Art. 981.	[Przedawnienie roszczeń z zapisu]	186

Rozdział II

Zapis windykacyjny	187
---------------------------------	-----

Art. 981 ¹ .	[Zapis windykacyjny]	187
Art. 981 ² .	[Bezskuteczność zapisu windykacyjnego]	192
Art. 981 ³ .	[Zastrzeżenie warunku lub terminu]	192
Art. 981 ⁴ .	[Zapis zwykły a zapis windykacyjny]	192
Art. 981 ⁵ .	[Odpowiednie stosowanie]	192
Art. 981 ⁶ .	[Odesłanie do przepisów o zapisie zwykłym]	192

Rozdział III

Polecenie	193
------------------------	-----

Art. 982.	[Polecenie]	193
Art. 983.	[Chwila wykonania polecenia]	194
Art. 984.	[Utrzymanie polecenia]	194
Art. 985.	[Żądanie wykonania polecenia]	194

DZIAŁ IV

Wykonawca testamentu	194
-----------------------------------	-----

Art. 986.	[Wykonawca testamentu]	194
Art. 986 ¹ .	[Powołanie do zarządu majątkiem spadkowym]	195

Art. 987.	[Odmowa wykonawcy]	195
Art. 988.	[Obowiązki wykonawcy]	196
Art. 989.	[Roszczenia między spadkobiercą i wykonawcą]	196
Art. 990.	[Zwolnienie wykonawcy]	197
Art. 990 ¹ .	[Powołanie do zarządu przedmiotem zapisu windykacyjnego]	197

TYTUŁ IV

Zachowek		198
Art. 991.	[Uprawnieni do zachowku]	198
Art. 992.	[Podstawa obliczenia zachowku]	209
Art. 993.	[Ustalanie wysokości zachowku]	209
Art. 994.	[Darowizny niepodlegające zaliczeniu]	211
Art. 995.	[Wartość przedmiotu darowizny]	211
Art. 996.	[Darowizna na rzecz uprawnionego do zachowku]	212
Art. 997.	[Koszty wychowania i wykształcenia]	212
Art. 998.	[Ograniczenie odpowiedzialności za zapisy i polecenia]	212
Art. 999.	[Ograniczenie odpowiedzialności uprawnionego do zachowku]	213
Art. 999 ¹ .	[Odpowiedzialność zapisobiercy windykacyjnego za zachowek]	214
Art. 1000.	[Odpowiedzialność obdarowanego za zachowek] ...	214
Art. 1001.	[Odpowiedzialność obdarowanych]	215
Art. 1002.	[Dziedziczenie roszczenia o zachowek]	215
Art. 1003.	[Stosunkowe zmniejszenie zapisów i poleceń]	217
Art. 1004.	[Zakres zmniejszenia zapisów i poleceń]	217
Art. 1005.	[Zmniejszenie zapisów i poleceń uprawnionego do zachowku]	217
Art. 1006.	[Żądanie całkowitego wykonania zapisu za zapłatą]	217
Art. 1007.	[Przedawnienie roszczeń z zachowku]	218
Art. 1008.	[Wydziedziczenie]	220
Art. 1009.	[Przyczyna wydziedziczenia]	224
Art. 1010.	[Wpływ przebaczenia]	224
Art. 1011.	[Zstępni wydziedziczonych]	225

TYTUŁ V

Przyjęcie i odrzucenie spadku		226
Art. 1012.	[Przyjęcie wprost albo z dobrodziejstwem inwentarza, odrzucenie]	226
Art. 1013.	(uchylony)	229
Art. 1014.	[Przyjęcie albo odrzucenie spadku przypadającego z różnych tytułów]	229
Art. 1015.	[Termin do złożenia oświadczenia]	229
Art. 1016.	(uchylony)	232
Art. 1017.	[Transmisja]	233

Art. 1018. [Sposób złożenia i forma oświadczenia]	233
Art. 1019. [Uchylenie się od skutków prawnych oświadczenia]	235
Art. 1020. [Skutki odrzucenia spadku]	238
Art. 1021. [Stosunki między zarządzającym spadkiem a spadkobiercami]	239
Art. 1022. [Odrzucenie spadku z testamentu i przyjęcie z ustawy]	240
Art. 1023. [Dziedziczenie przez gminę lub Skarb Państwa]	240
Art. 1024. [Uznanie odrzucenia spadku za bezskuteczne]	241

TYTUŁ VI

Stwierdzenie nabycia spadku lub przedmiotu

zapisu windykacyjnego, poświadczenie dziedziczenia

i ochrona spadkobiercy	242
Art. 1025. [Postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku; akt poświadczenia dziedziczenia]	242
Art. 1026. [Termin]	245
Art. 1027. [Dowód praw wynikających z dziedziczenia]	245
Art. 1028. [Rozporządzenie prawem należącym do spadku przez nieuprawnionego]	248
Art. 1029. [Roszczenie o wydanie spadku]	249
Art. 1029 ¹ . [Odpowiednie stosowanie]	250

TYTUŁ VII

Odpowiedzialność za długi spadkowe	251
Art. 1030. [Chwila przyjęcia spadku a odpowiedzialność]	251
Art. 1031. [Sposób przyjęcia spadku a odpowiedzialność]	255
Art. 1031 ¹ . [Wykaz inwentarza]	258
Art. 1031 ² . [Wzór wykazu inwentarza]	259
Art. 1031 ³ . [Spłata długów spadkowych]	260
Art. 1031 ⁴ . [Obowiązek przyjęcia należnego świadczenia]	260
Art. 1032. [Długi spadkobiercy, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza]	261
Art. 1033. [Odpowiedzialność z tytułu zapisów i poleceń]	261
Art. 1034. [Odpowiedzialność solidarna]	261
Art. 1034 ¹ . [Odpowiedzialność zapisobierców windykacyjnych do chwili działu spadku]	263
Art. 1034 ² . [Odpowiedzialność od chwili działu spadku]	264
Art. 1034 ³ . [Ograniczenie odpowiedzialności zapisobiercy windykacyjnego za długi spadkowe]	264

TYTUŁ VIII

Wspólność majątku spadkowego i dział spadku	265
Art. 1035. [Odpowiednie stosowanie przepisów o współwłasności]	265
Art. 1036. [Rozporządzenie udziałem w przedmiocie należącym do spadku]	268

Art. 1037. [Dział spadku]	271
Art. 1038. [Częściowy dział spadku]	275
Art. 1038 ¹ . [Dział spadku z przedsiębiorstwem]	276
Art. 1039. [Zaliczenie darowizn i zapisów windykacyjnych na schedę]	276
Art. 1040. [Darowizna lub zapis windykacyjny przewyższające wartość schedy]	280
Art. 1041. [Zaliczenie darowizny lub zapisu windykacyjnego uczynionych wstępnemu]	280
Art. 1042. [Sposób zaliczenia na schedę spadkową]	281
Art. 1043. [Koszty wychowania i wykształcenia]	282
Art. 1044. [Przyznanie przedmiotu należącego do spadku na współwłasność]	282
Art. 1045. [Uchylenie się od skutków umowy o dział spadku]	283
Art. 1046. [Rękojnia]	283

TYTUŁ IX

Umowy dotyczące spadku	284
Art. 1047. [Zakaz zawierania umów o spadek przyszły]	284
Art. 1048. [Umowa o zrzeczenie się dziedziczenia]	285
Art. 1049. [Skutki umowy o zrzeczenie]	287
Art. 1050. [Umowne uchylenie skutków zrzeczenia się]	288
Art. 1051. [Zbycie spadku]	288
Art. 1052. [Umowa zobowiązująca do zbycia spadku]	289
Art. 1053. [Wstąpienie w ogół praw i obowiązków]	292
Art. 1054. [Uprawnienia i obowiązki zbywcy]	292
Art. 1055. [Odpowiedzialność nabywcy spadku]	293
Art. 1056. [Wyłączenie odpowiedzialności zbywcy z rękojmii]	293
Art. 1057. [Przejęcie na nabywcę korzyści i ciężarów]	293

TYTUŁ X

Przepisy szczególne o dziedziczeniu gospodarstw rolnych	294
Art. 1058. [Dziedziczenie gospodarstw rolnych z ustawy]	294
Art. 1059. [Spadkobiercy gospodarstwa rolnego]	298
Art. 1060. [Zastępcze dziedziczenie gospodarstw rolnych z ustawy przez wnuki i dalszych zstępnych spadkodawcy]	309
Art. 1061. (uchylony)	310
Art. 1062. [Zastępcze dziedziczenie gospodarstw rolnych z ustawy przez rodzeństwo spadkodawcy i dzieci rodzeństwa spadkodawcy]	310
Art. 1063. [Dziedziczenie gospodarstwa na zasadach ogólnych]	313
Art. 1064. [Warunki dziedziczenia ustawowego gospodarstw rolnych]	314
Art. 1065. (uchylony)	314

Art. 1066. (uchylony)	314
Art. 1067. [Spadkobierca gospodarstwa obciążony zapisem]	315
Art. 1068. (uchylony)	316
Art. 1069. (uchylony)	316
Art. 1070. [Podział gospodarstwa należącego do spadku]	316
Art. 1070 ¹ . [Zbycie udziału w spadku obejmującym gospodarstwo]	319
Art. 1071. (uchylony)	319
Art. 1072. (uchylony)	319
Art. 1073. (uchylony)	319
Art. 1074. (uchylony)	320
Art. 1075. (uchylony)	320
Art. 1076. (uchylony)	320
Art. 1077. (uchylony)	320
Art. 1078. (uchylony)	320
Art. 1079. [Zaliczenie udziałów w gospodarstwie]	320
Art. 1080. (uchylony)	320
Art. 1081. [Odpowiedzialność za długi spadkowe związane z prowadzeniem gospodarstwa]	320
Art. 1082. [Ustalenie zachowku]	321
Art. 1083. (uchylony)	322
Art. 1084. (uchylony)	322
Art. 1085. (uchylony)	322
Art. 1086. [Wkład gruntowy w rolniczej spółdzielni produkcyjnej]	322
Art. 1087. [Dziedziczenie wkładu gruntowego w rolniczej spółdzielni produkcyjnej]	323
Art. 1088. (uchylony)	324

WYKAZ SKRÓTÓW

Acta UL FI	Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica
Acta UNC	Acta Universitatis Nicolai Copernici. Nauki Humanistyczno-Społeczne. Prawo
Acta UW	Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo
Admin.Publ.	Administracja Publiczna
Admin.Publ.SKiM	Administracja Publiczna. Studia Krajowe i Międzynarodowe
AIS	Acta Iuris Stetinensis
Annales UMCS	Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
BGP	Biuletyn Generalnej Prokuratury
Bibl.Orz.	Biblioteka Orzecznictwa. Orzecznictwo do kodeksu zobowiązań i przepisów związkowych, Księgarnia Powszechna, Kraków-Warszawa
BMS	Biuletyn Ministerstwa Sprawiedliwości
BSN	Biuletyn Sądu Najwyższego
BSP	Białostockie Studia Prawnicze
Czas.Adw.Polsk., Dz.Woj.Zach.	Czasopismo Adwokatów Polskich, Dział Województw Zachodnich
Czas.PiE	Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne
Czas.Sędz.	Czasopismo Sędziowskie
DPP	Demokratyczny Przegląd Prawniczy
EP	Edukacja Prawnicza
EPS	Europejski Przegląd Sądowy
FI UW	Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis
Fin.Kom.	Finanse Komunalne
Forum Prawn.	Forum Prawnicze
Gł.Adw.	Głos Adwokatów
Gł.Gosp.	Głos Gospodarczy
Gł.Prawa	Głos Prawa
Gł.Sąd.	Głos Sądownictwa
GP	Gazeta Prawnicza
GS	Gazeta Sądowa
GSiP	Gazeta Sądowa i Penitencjarna
GSP	Gdańskie Studia Prawnicze
GSP-Przegl.Orz.	Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa
GSW	Gazeta Sądowa Warszawska
GSW-NKZ	Gazeta Sądowa Warszawska – Nowy Kodeks Zobowiązań
IC	Izba Cywilna. Biuletyn Sądu Najwyższego

- IKAiR** Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny
- Inf.Pr.** Informacja Prawnicza
- IPP TBSP UJ** Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ
- Kort.Przegl.Praw.** Kortowski Przegląd Prawniczy
 - KP** Kontrola Państwowa
 - KPN** Krakowski Przegląd Notarialny
 - KPP** Kwartalnik Prawa Prywatnego
 - KSP** Krakowskie Studia Prawnicze
- Kwartalnik AGd** Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej
- Kwartalnik PCiK** Kwartalnik Prawa Cywilnego i Karnego
 - Mł.Jurysta** Młody Jurysta
 - M.P.H.** Monitor Prawa Handlowego
- M.Pr.Bank.** Monitor Prawa Bankowego
- M.Pr.Pracy** Monitor Prawa Pracy
 - MoP** Monitor Prawniczy
- MPHiW** Miesięcznik Prawa Handlowego i Wekslowego
- M.Pod.** Monitor Podatkowy
 - NP** Nowe Prawo
 - N.Pal.** Nowa Palestra
 - NPN** Nowy Przegląd Notarialny
 - OG** Orzecznictwo Gospodarcze
- OPSN** Orzecznictwo powojenne Sądu Najwyższego w sprawach cywilnych, wybór i opracowanie W. Święcicki, Łódź 1948
- OSAP** Opolskie Studia Administracyjno-Prawne
- OSN** Orzecznictwo Sądu Najwyższego (od 1945 r. do 1962 r.)
- OSNAPIUS** Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1995 r. do 2002 r.)
- OSN IPC** Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Pierwszej Cywilnej (dotyczące b. Królestwa Kongresowego) z lat trzynastu (1917–1929 włącznie), red. A. Słomiński, Łódź 1931
- OSNC** Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna (od 1995 r.)
- OSNCP** Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna, Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (od 1963 r. do 1994 r.)
- OSNC-ZD** Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
 - OSNP** Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych (od 2003 r.)
- OSNPG** Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Biuletyn Prokuratury Generalnej
- OSP** Orzecznictwo Sądów Polskich
- OSPIKA** Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
- OSwSG** Orzecznictwo Sądów w Sprawach Gospodarczych
 - Pał.** Palestra
 - PES** Problemy Egzekucji Sądowej
 - PiA** Prawo i Administracja

PiM	Prawo i Medycyna
PiP	Państwo i Prawo
PiS	Państwo i Społeczeństwo
PiZS	Praca i Zabezpieczenie Społeczne
PiŻ	Prawo i Życie
PN	Przegląd Notarialny
PN AE	Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu
PN PR	Prace Naukowe Politechniki Radomskiej
PN UŚ	Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego
POiPPS	Przegląd Orzecznictwa i Piśmiennictwa z Zakresu Prawa Spółdzielczego
PP	Państwo Prawne
PPC	Polski Proces Cywilny
PPE	Przegląd Prawa Egzekucyjnego
PP-E	Przegląd Prawno-Ekonomiczny
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
PPHZ	Problemy Prawne Handlu Zagranicznego
PPiA	Przegląd Prawa i Administracji
PPP	Przegląd Prawa Publicznego
PPPM	Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego
Pr.Adm.Kościół	Prawo – Administracja – Kościół
Pr.Asek.	Prawo Asekuracyjne
Pr.Bank.	Prawo Bankowe
Pr.Gosp.	Prawo Gospodarcze
Pr. i Pod.	Prawo i Podatki
Pr.Med.Elek.	Prawo Mediów Elektronicznych
Pr.Rol.	Prawo Rolne
Pr.Sp.	Prawo Spółek
Probl.Alkohol.	Problemy Alkoholizmu
Probl.PHZ	Problemy Prawne Handlu Zagranicznego
Probl.Praw.	Problemy Praworządności
Probl.Pr.Przew.	Problemy Prawa Przewozowego
Probl.UG	Problemy Ustawodawstwa Gospodarczego
Probl.WPMEiP	Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego
Prok. i Pr.	Prokuratura i Prawo
Przegl.Geod.	Przegląd Geodezyjny
Przegl.Legis.	Przegląd Legislacyjny
Przegl.Orz.Podat.	Przegląd Orzecznictwa Podatkowego
Przegl.Podat.	Przegląd Podatkowy
Przegl.Polic.	Przegląd Policyjny
Przegl.POŚ	Przegląd Prawa Ochrony Środowiska
Przegl.Pr.Wyzn.	Przegląd Prawa Wyznaniowego
Przegl.Prawn. UAM	Przegląd Prawniczy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza

- Przegl.Prawn. UW** Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Warszawskiego
- Przegl.Sejm.** Przegląd Sejmowy
- Przegl.Ubez.** Przegląd Ubezpieczeń
- PS** Przegląd Sądowy
- PSiA** Przegląd Sądowy i Administracyjny
- Psych.Pol.** Psychiatria Polska
- PUG** Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
- PUSiG** Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych
- PwD** Prawo w Działaniu
- PZP** Prawo Zamówień Publicznych
- R.Pr.** Radca Prawny
- R.Pr. ZN** Radca Prawny. Zeszyty Naukowe
- RAiP** Roczniki Administracji i Prawa
- Rej.** Rejent
- RiP** Rodzina i Prawo
- RNP** Roczniki Nauk Prawnych KUL
- Rozpr.Ubezp.** Rozprawy Ubezpieczeniowe
- RPEiS** Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
- Rzesz.ZN** Rzeszowskie Zeszyty Naukowe. Prawo i Ekonomia
- SC** Studia Cywilistyczne
- SEWr** Studia Erasmiana Wratislaviensia
- SI** Studia Iuridica
- SIA** Studia Iuridica Agraria
- SIL** Studia Iuridica Lublinensia
- SiMTK** Studia i Materiały Trybunału Konstytucyjnego
- SIS** Studia Iuridica Silesiana
- SIT** Studia Iuridica Toruniensia
- Sł.Prac.** Służba Pracownicza
- SP** Studia Prawnicze
- SP-E** Studia Prawno-Ekonomiczne
- SPiA** Studia Prawnicze i Administracyjne
- SPO** Systematyczny Przegląd Orzecznictwa. Dział Cywilny. Księgarnia L. Frommera, Kraków
- SPP** Studia Prawa Prywatnego
- SPPAiE** Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne
- SPU** Studia Prawnoustrojowe
- ST** Samorząd Terytorialny
- St.Pr.RiM** Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały
- St.Pr.Wyzn.** Studia z Prawa Wyznaniowego
- St.Ubezp.** Studia Ubezpieczeniowe
- SZN UMCS** Studenckie Zeszyty Naukowe Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
- TPP** Transformacje Prawa Prywatnego

- Wiad.Prawn.** Wiadomości Prawnicze
Wiad.Ubezp. Wiadomości Ubezpieczeniowe
Wil.Prz.Praw. Wileński Przegląd Prawniczy
 WMP Współczesna Myśl Prawnicza
 Wok. Wokanda
 WPP Wojskowy Przegląd Prawniczy
Zb.Urz. Zbiór Urzędowy Orzeczeń Sądu Najwyższego (od 1917 r. do 1939 r.)
ZC Lege Artis Zeszyty Cywilistyczne Lege Artis
 ZN AE Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej (w Krakowie, Katowicach lub Poznaniu)
 ZN IBPS Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego
 ZNSA Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego
 ZN PGIH Zeszyty Naukowe Prawa Gospodarczego i Handlowego
 ZN PWSZ Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy
 ZN UE Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie
 ZN UG Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego
 ZN UJ Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
 ZN UŁ Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego
 ZN UMK Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Prawo
 ZN URz Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego
 ZN USz Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego
 ZN UWr Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego
 ZN WSE Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej
 ZN WSIZiA Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji
 ZN WSZiP Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Prawa
 ZPAMS Zeszyty Problemowo-Analityczne Ministerstwa Sprawiedliwości
 ZP BAS Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych
 ZP UKSW Zeszyty Prawnicze Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
 ZP TBSP UJ Zeszyty Prawnicze Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa UJ
 ZP WSEiA Zeszyty Prawnicze Wyższej Szkoły Ekonomii i Administracji
ZS KNWPiA UAM Zeszyt Studencki Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji UAM

PRZEDMOWA DO TOMU IV

I.

Twierdzi się trafnie, że przepisy prawa prywatnego, albo inaczej – prawa cywilnego, to prawo tzw. szarego człowieka, czyli każdego z nas, prawo, z którym stykamy się na co dzień i na co dzień musimy je stosować, znosząc niekiedy jego trudy albo – częściej – czerpiąc z wielu jego dobrodziejstw. Jest to więc prawo powszechne, prawo codziennego użytku, równe i dostępne dla każdego, tkwiące u podłoża niemal wszystkich naszych stosunków, wszystkich działań i zaniechań. Podpowiada ono, jak należy postąpić w sytuacjach, których nie możemy sami regulować albo których – mimo takiej możliwości – nie uregulowaliśmy, bo nie chcieliśmy tego uczynić albo nie umieliśmy. Jest także remedium na konflikty i spory; dzięki niemu wiemy, kto ma rację, a kto jej nie ma, i jak należy rozstrzygnąć powstały spór.

Ale nie zawsze tak było. Prawo prywatne upowszechniło się dopiero w XIX wieku, z chwilą nadejścia epoki kodeksów, które wtedy właśnie zaczęły powstawać i przybierać nowoczesną formę. Były naturalnym efektem rozwoju prawa oraz szeroko rozumianej legislacji, ale także odpowiedzią na przemiany i oczekiwania społeczne oraz cywilizacyjne. Gdy w dniu 1 maja 1808 r. na ziemi polskie wkraczał uroczyście Kodeks Napoleona z 1804 r., wytyczający na wiele dziesiątek lat zręby europejskiego – i nie tylko – prawa cywilnego, prasa warszawska pisała: „Zdaje się, że cała ludność stolicy zebrała się na ulicach i okryła wszystkie domy od Kościoła Katedralnego do Pałacu Rządowego (Kraasińskich). Płeć piękna po galeriach i oknach, muzyka w różnych miejscach porozstawiana”. Sporo w tym było zapewne wyrazów swoistego uwielbienia patrona Kodeksu, upamiętnionego w jego tytule, ale bez wątpienia czuło się także radość i uznanie, wzmagane tęsknotą za prawem dla wszystkich, równym i powszechnym, przynajmniej w takim rozumieniu, jakie wówczas było do wyobrażenia.

Wejście Kodeksu Napoleona do porządku prawnego obowiązującego na ziemiach polskich mocą imperialnej decyzji zaborcy stało się także podwaliną polskich przedsięwzięć kodyfikacyjnych, na które musieliśmy czekać jeszcze ponad 100 lat. Wcześniej, w okresie Pierwszej Rzeczypospolitej, nasze osiągnięcia prawodawcze były skromne i nietrwałe. W Koronie nie powstał uporządkowany zbiór praw, jakim w Wielkim Księstwie Litewskim były Statuty wydane w latach 1529, 1566 i 1588. Odpowiedzią na rodzące się w Europie Zachodniej pierwsze „ruchy kodyfikacyjne” (np. niemieckie Landrecht lub francuskie Wielkie Ordonanse) był zapewne projekt kodeksu Andrzeja Zamoyskiego z 1776 r. (projekt tzw. prawa ziemskiego) oraz projekt kodeksu Stanisława Augusta z 1792 r. przygotowany przez Hugona Kołłątaja, zapowiedziany w Konstytucji 3 Maja uroczystym nakazem: „Nowy kodeks praw cywilnych i kryminalnych przez wyznaczone przez

sejm osoby spisać rozkazujemy”. Oba kodeksy nie odegrały jednak większej roli; kodeks Zamoyskiego spotkał się ze sprzeciwem duchowieństwa i magnaterii, a kodeks Stanisława Augusta – ograniczony zresztą tylko do prawa karnego – upadł z powodów czysto politycznych. Z dzisiejszej perspektywy, z oczywistych względów, trudno im także przypisać jakiegokolwiek istotne znaczenie jury-sprudencyjne.

W Polsce w wieku XIX prawo prywatne rozwijało się i krzepło wraz z prawami zaborców. Powstały zasadniczo trzy porządki, wszystkie mające swe korzenie w Kodeksie Napoleona (*Code Napoléon*), obowiązującym na ziemiach centralnych pozostających pod wpływem Rosji i w wielu punktach z nim zbieżne, chociaż – kształtowane i rozwijające się według własnych reguł, tradycji i potrzeb – nie tak jak on nowoczesne i „przyszłościowe”. Na ziemiach zajętych przez Monarchię Austro-Węgierską od 1812 r. funkcjonował kodeks cywilny austriacki z 1811 r. (*Allgemeine Bürgerliche Gesetzbuch*), tylko kilka lat młodszy od Kodeksu Napoleona, nieco jednak staroświecki, kazuistyczny, z natury postfeudalny i przez to dość daleki od rodzącego się właśnie liberalnego kapitalizmu. Z kolei w Niemczech, w cesarstwie przewodzonego przez dynastię pruską, obowiązywał kodeks cywilny niemiecki, układany ponad 20 lat, uchwalony w 1896 r. i wprowadzony w życie w 1900 r. Kodeks szeroko czerpał z kodyfikacji francuskiej i austriackiej, był jednak dziełem „ciężkim” i nazbyt szczegółowym, co znacznie utrudniało jego percepcję i stosowanie. Do dzisiaj podkreśla się natomiast towarzyszącą jego tworzeniu staranność, wierność zastosowanym konstrukcjom teoretycznym oraz względną nowoczesność.

Trzeba wspomnieć także o ziemiach wschodnich, niewchodzących w skład Królestwa Polskiego, gdzie obowiązywało przestarzałe prawo rosyjskie, zawarte przede wszystkim w części I tomu X Zводу Praw, a także o Spiszu i Orawie, pozostających pod działaniem prawa węgierskiego. Rodzimą próbą kodyfikacyjną podjętą w wieku XIX był zamiar ustanowienia kodeksu cywilnego obowiązującego w Królestwie Kongresowym – powstała nawet pierwsza księga tego kodeksu – jednak wraz z upadkiem powstania listopadowego zamiar ten został poniekąd.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości – już w 1919 r. – powołano Komisję Kodyfikacyjną, której zadaniem było ujednostajnienie prawodawstwa oraz jego unifikacja. Na plan pierwszy poszło prawo cywilne, gdyż na jego obszarze było stosunkowo najmniej różnic międzydzielnicowych, a poza tym istniała pilna potrzeba unormowania stosunków gospodarczych, a zwłaszcza eliminacji licznych, niesprzyjających rozwojowi interesów lokalnych oraz partykularyzmów. W łonie Komisji od samego początku ścierały się dwa odmienne spojrzenia na przyszłą kodyfikację: galicyjskie, a ściślej krakowsko-lwowskie, stosunkowo liberalne, z uwzględnieniem w niezbędnym zakresie pojawiających się wówczas postulatów socjalnych, oraz warszawskie, hołdujące modnej w owym czasie socjologicznej szkole prawa. Z punktu widzenia dogmatycznego natomiast cały czas konkurowały ze sobą koncepcje romańska i germańska, uzupełniane pierwiastkami przenikającymi z ustawodawstwa szwajcarskiego i hiszpańskiego, a także skandynawskiego i bałkańskiego. Nowe kodyfikacje miały być jednak

„owocem własnej, oryginalnej myśli polskiej, nie zaś naśladownictwem cudzych wzorów, wyrobionych w odmiennych warunkach historycznych”.

W wyniku prac Komisji w 1933 r. – po długiej i pełnej kontrowersji dyskusji – powstał, a następnie z dniem 1 lipca 1934 r. wszedł w życie kodeks zobowiązań, normujący całokształt prawa obligacyjnego, tj. jego część ogólną i szczegółową. Kodeks zobowiązań był uznawany za dzieło nowoczesne i oryginalne, znakomite od strony legislacyjnej, dalekie od kazuistyki i elastyczne. Uregulowania nie doczekało się natomiast, mimo zaawansowania prac, prawo rzeczowe, spadkowe i rodzinne, a także – z wyjątkiem niektórych unormowań zawartych w kodeksie zobowiązań – część ogólna prawa cywilnego. W tym zakresie wciąż obowiązywało prawo dzielnicowe, uzdatniane i dostosowywane do potrzeb nowego państwa.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej, po przystosowaniu kodeksu zobowiązań do nowych warunków ustrojowych oraz doraźnym unormowaniu pozostałych dziedzin prawa prywatnego, przeważnie w drodze dekretów, niemal od razu przystąpiono do prac nad stworzeniem jednolitego kodeksu cywilnego. Prace nad kodeksem rozpoczęły się pod koniec lat 40. i trwały około 14 lat. W latach 1960, 1961 i 1962 ogłoszono trzy kolejne wersje projektu z uzasadnieniem, przy czym wersja ostatnia stała się podstawą projektu wniesionego do Sejmu. Kodeks cywilny został uchwalony w dniu 23 kwietnia 1964 r. i wszedł w życie z dniem 1 stycznia 1965 r.

II.

Twórcy kodeksu cywilnego, choć powstawał on w okresie niesprzyjającym rozwojowi prawa prywatnego, w czasach, w których usilnie zwalczano zachodnią, „burżuazyjną” myśl prawniczą, zdołali ocalić i uwspółcześić wiele przedwojennego dorobku Komisji Kodyfikacyjnej, ucieleśnionego w kodeksie zobowiązań oraz w komisyjnych projektach prawa rzeczowego i spadkowego. W ten sposób w kodeksie cywilnym znalazło się wiele konstrukcji stworzonych i przetestowanych w ustawodawstwie francuskim, niemieckim i austriackim, funkcjonującym w wolnej Polsce także w ramach prawa dzielnicowego. Z tego względu w znacznym stopniu ocalał i zachował aktualność bogaty dorobek myśli prawniczej z przełomu wieku XIX i XX oraz z okresu międzywojennego, a także z czasów powojennych poprzedzających wejście w życie kodeksu cywilnego. To samo dotyczy orzecznictwa Sądu Najwyższego, który powstał już w dniu 1 września 1917 r. i od razu rozpoczął swą działalność judykacyjną. Liczne instytucje stanowiące element prawa dzielnicowego obowiązującego w Polsce przed wojną stały się zatem przedmiotem rozstrzygnięć także polskiego Sądu Najwyższego. Wiele z nich zachowało aktualność, a zwłaszcza te, które dotyczą instytucji recypowanych do kodeksu zobowiązań, a następnie do kodeksu cywilnego. Orzeczenia te są wciąż chętnie wykorzystywane w praktyce sądowej oraz w nauce, co dotyczy także pozycji piśmiennictwa, aktualnych do dzisiaj lub mających z przepisami kodeksu cywilnego ścisły związek.

Dorobek piśmienniczy i orzeczniczy łączący się z kodeksem cywilnym, pochodzący z wieku XIX oraz z okresu międzywojennego, jest rozproszony, nierzadko

zapoznany, ale zawsze trudno dostępny dla współczesnego „zwykłego” prawnika, który chce dotrzeć do poszukiwanej lub oczekiwanej pozycji szybko i bez większego mozółu. Dawne publikacje prawnicze wielokrotnie miały charakter nieregularny, a nakłady były niewielkie, przy czym wiele egzemplarzy i roczników bibliotecznych zaginęło bezpowrotnie w pożodze wojennej. Dzisiejszych oczekiwań nie spełniają ówczesne bibliografie, szczegółowe i rzetelne, ale bardzo trudne do korzystania. Dotyczy to zarówno bibliografii Karola Estreichera (starszego)¹, także w wersji elektronicznej², jak i polskiej bibliografii prawniczej XIX i XX wieku Adolfa Suligowskiego³, obu sporządzonych na wysokim poziomie naukowym, ale jednak mało przydatnych z praktycznego punktu widzenia⁴. Bibliografii praktycznych, użytecznych w owym czasie nie sporządzano, podobnie jak usystematyzowanych zbiorów piśmiennictwa i orzecznictwa. Owszem, sporadycznie ukazywały się takie, ale miały charakter efemeryczny i fragmentaryczny. Przykładem z dziedziny prawa prywatnego może być zbiór orzecznictwa opracowany przez Jakóba Reinholda⁵ lub zbiór Adama Słomińskiego⁶. Przez pewien czas w formie wymiennokartkowej prowadzono „Bibliotekę Orzecznictwa” (red. różni⁷) oraz „Systematyczny Przegląd Orzecznictwa” (red. Ignacy Rosenblüth). Interesującą inicjatywą był wychodzący od stycznia 1938 r. miesięcznik „Prasa Prawnicza” (red. Adam Daniel Szczygielski), jedyny tego typu periodyk wydawany w Europie, mający na celu przegląd wszystkich ukazujących się wówczas czasopism prawniczych, których wychodziło ok. 50.

Okres powojenny jest opracowany dużo lepiej i dokładniej, głównie dzięki *Polskiej Bibliografii Prawnicy*, wydawanej przez Instytut Nauk Prawnych PAN od 1962 r.⁸, a także *Bibliografii prawa i postępowania cywilnego* Zbigniewa Trybulskiego, obejmującej lata 1945–1981, oraz – będącej jej kontynuacją, mniej jednak dokładną – *Bibliografii prawa i postępowania cywilnego* Alfreda Goli i Tadeusza Żyznowskiego, obejmującej lata 1982–1990. Opracowania te to klasyczne opracowania bibliograficzne oparte na metodzie podmiotowo-przedmiotowej, która zapewnia względną rzetelność oraz odnalezienie pozycji znanych, ale nie ułatwia poszukiwania pozycji nieznanymi, według kryterium bardziej szczegółowego niż szeroko określany „przedmiot”. Z tego względu w praktyce prawniczej bardzo przydatne i łatwe w użyciu są opracowania bibliograficzne osadzone na osnowie i strukturze kodeksu, ułożone i posegregowane według jego artyku-

¹ Karol Estreicher, *Bibliografia polska*, wydawana od 1872 r. Dzieło kontynuowali: syn Stanisław i wnuk Karol (do 1951 r.).

² <https://www.estreicher.uj.edu.pl/home/>

³ Adolf Suligowski, *Bibliografia prawnicza polska XIX i XX wieku*, Warszawa 1911. Za lata 1911–1912 uzupełnił ją Roman Longchamps de Bérier.

⁴ W 1935 r. ukazała się jeszcze, zawierająca jednak wiele opuszczeń, bibliografia obejmująca lata 1930–1934 (Artur Miller, *Bibliografia prawnicza za okres pięcioletni 1930–1934*, Warszawa 1935). Źródła wskazują także na bibliografię Stanisława Łoży za lata 1918–1929 (Warszawa 1930), ale nie udało mi się do niej dotrzeć.

⁵ *Polskie orzecznictwo cywilne dla b. zaboru austriackiego za lata 1918–1929*, Lwów 1930.

⁶ *Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Pierwszej Cywilnej (dotyczące b. Królestwa Kongresowego) z lat trzynastu (1917–1929 włącznie)*, Łódź 1931.

⁷ Redaktorem działu cywilnego był Tadeusz H. Godłowski.

⁸ Zeszyt pierwszy, obejmujący lata 1949–1959, ukazał się w 1962 r. pod redakcją Karola Koranyiego.

łów (paragrafów, ustępów). Jedynym bodajże takim opracowaniem dotyczącym kodeksu cywilnego był dotychczas *Kodeks cywilny – piśmiennictwo i orzecznictwo* Marka Gintowta i Stanisława Rudnickiego (Warszawa 1973 i 1979). Ambitnych, choć przedwcześnie poniechanych prób, podjął się także Paweł Suski (*Kodeks cywilny w orzecznictwie i piśmiennictwie*, Warszawa 1996, 1997).

Oddawany teraz w ręce P.T. Czytelników tom jest kolejnym – czwartym i ostatnim – tomem takiego właśnie opracowania, wychodzącego naprzeciw oczekiwaniom praktyki, wypełniającego istotną lukę wydawniczą oraz stanowiącego remedium na niedostatki współczesnych publikacji. Wydawnictwo Wolters Kluwer zdecydowało się wydać w formie książkowej – a później zapewne także w formie elektronicznej – moje zbiory bibliograficzne dotyczące kodeksu cywilnego, kodeksu postępowania cywilnego oraz kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, gromadzone od prawie 40 lat, najpierw w formie tradycyjnej, a od 29 lat w formie elektronicznej, obejmujące obecnie – w dziedzinie prawa cywilnego – ok. 70 000 pozycji, w tym ponad 30 000 orzeczeń Sądu Najwyższego, oraz grubo ponad 30 000 pozycji piśmiennictwa. Zbiór obejmuje ok. 12 000 orzeczeń i tyleż pozycji piśmiennictwa dotyczących kodeksu cywilnego albo wiążących się z nim ściśle lub pośrednio. Pozycje piśmiennicze w tomie IV obejmują okres od 1862 r., a orzeczenia Sądu Najwyższego od 1921 r. Wszystkie składają się na cztery tomy edycji pt. *Kodeks cywilny – orzecznictwo, piśmiennictwo*. Każda pozycja jest przypisana (tagowana i indeksowana) do konkretnego artykułu (paragrafu) kodeksu, z którym jest związana, a całość opatruje znak „GUDI-LEX”, noszony przez moje zbiory od chwili ich powstania.

III.

Orzeczenia ułożono w porządku chronologicznym, natomiast piśmiennictwo – w porządku alfabetycznym według nazwisk autorów. W kilku przypadkach – dla przejrzystości i wygody Czytelnika – podzieliłem orzeczenia i pozycje piśmiennictwa według kryterium rzeczowego (w art. 922 i 952) albo podporządkowałem je kolejnym paragrafom danego artykułu (w art. 922, 949 i 1059). Orzeczenia oraz pozycje piśmiennictwa dotyczące kwestii ogólnych lub wieloaspektowych (np. monografie) zostały ulokowane pod pierwszym artykułem właściwego tytułu (działu), ewentualnie w grupie orzeczeń zatytułowanej „ogólne”.

Orzeczenia (pozycje piśmiennictwa) wiążące się ściśle z kilkoma artykułami zostały umieszczone pod każdym z nich; tezy sformułowane w punktach – jeżeli było to możliwe i uzasadnione – zostały rozdzielone, inne powtórzone we właściwym miejscu. Chroni to Czytelnika przed uciążliwym systemem odsyłaczy tekstowych.

Wiele orzeczeń publikowano, zwłaszcza przed wojną, w różnych czasopiśmiech z niejednakowym brzmieniem tezy. Wynikało to z tego, że tylko stosunkowo nieliczne rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego, upowszechniane w zbiorze urzędowym, miały swoją tezę oficjalną, pozostałe natomiast były formułowane przez redaktorów poszczególnych periodyków, według ich uznania i wycucia. Przyjąłem zasadę, że orzeczenie publikowane w zbiorze urzędowym zachowuje

brzmienie uwidocznione w tym zbiorze, natomiast w innych wypadkach dokonałem wyboru tezy najlepiej oddającej istotę rozstrzygniętego zagadnienia.

W dążeniu do zachowania oryginalnego brzmienia tezy nie usuwałem z tekstu określeń dzisiaj już w swej werbalnej warstwie nieaktualnych. Chodzi o dawne nazwy niektórych instytucji prawnych lub nieistniejące już organy, o uchylone akty prawne, stare oznaczenia artykułów kodeksów itd. W takich sytuacjach moja ingerencja ograniczyła się do umieszczenia w nawiasie kwadratowym określenia (oznaczenia) współczesnego. Niekiedy określenia nieaktualne lub przestarzałe zostały zaznaczone czcionką wyróżniającą (kursywą), kiedy indziej całkiem zbędne fragmenty tezy zostały pominięte z pozostawieniem śladu w postaci wielokropka. W dość licznych przypadkach przedstawiłem także krótkie fragmenty uzasadnień orzeczeń; funkcjonują one w zbiorze jako samodzielne tezy albo jako dopełnienie tez oficjalnych.

Każde orzeczenie jest opatrzone informacją o procesowej formie jego wydania, datą, sygnaturą oraz wszystkimi adresami, pod którymi zostało opublikowane. Adresy dotyczą publikacji tradycyjnych (papierowych) i nie obejmują w zasadzie tylko dzienników lub czasopism o charakterze publicystycznym. Jeżeli do orzeczenia opublikowano głosę, notkę, notę, omówienie lub komentarz, to fakt ten znajduje szczegółowe zaznaczenie, obejmujące autora oraz miejsce publikacji. W tej grupie informacji ujęte są również wszystkie wypowiedzi zawarte w przeglądach orzecznictwa oraz opracowaniach (artykułach) poświęconych omówieniu danego orzeczenia. Stosunkowo duży odsetek orzeczeń stanowią orzeczenia niepublikowane w zbiorach papierowych. Są to orzeczenia najnowsze, które nie doczekały się jeszcze publikacji, albo takie, które nigdy – z różnych powodów – nie zostały w ten sposób upowszechnione.

Zgodnie z przyjętą zasadą w zbiorze umieszczone są wszystkie orzeczenia gdziekolwiek i kiedykolwiek opublikowane, a niepublikowane tylko te, które uznałem za ważne, istotne lub z innych powodów godne upowszechnienia. To jest mój autorski wybór, nieunikniony w czasach, gdy „zalew” orzeczeń ukazujących się w obiegu powszechnym osiągnął już rozmiary, których ogarnąć niepodobna. Należy pamiętać, że Sąd Najwyższy wydaje rocznie tysiące orzeczeń – o różnej wadze jurystycznej i społecznej, także błahych i powtarzających się – zatem ich publikowanie bez ograniczeń jest pozbawione sensu; zamiast dotarcia do poszukiwanej informacji, szczegółowej lub znajdującej względny stopień uogólnienia, czytelnicy są przytłoczeni nadmiarem informacji bez jakiegokolwiek nośności merytorycznej. Rozumna i kompetentna selekcja zapobiega niekontrolowanemu rozrostowi publikacji oraz ułatwia rozeznanie tego, co jest istotne i ważne.

Sprzyja temu także dokonane przeze mnie – przy użyciu stosownego ideogramu – wyróżnianie poszczególnych orzeczeń według kryteriów:

- bardzo ważne – !!!
- ważne – !!
- warte uwagi – !

Czytelnik, rzucając okiem, rychło wyłowi orzeczenia, którym należy poświęcić szczególną uwagę. I w tym wypadku ta swoista waloryzacja orzeczeń jest dziełem autorskim; wyróżnienie konkretnego orzeczenia nie oznacza jednak, że inne są

mniej ważne lub nawet nieważne. Ostateczna kwalifikacja należy do Czytelnika, który zazwyczaj wie, czego poszukuje i co ma dla niego znaczenie.

Zadnych wyróżnień nie zawierają natomiast pozycje piśmiennictwa; jak wspomniałem, wszystkie zostały ułożone w porządku alfabetycznym według nazwisk autorów, a zapisy bibliograficzne, oprócz nazwiska i imienia, obejmują tytuł dzieła oraz miejsce publikacji – w wypadku czasopism z określeniem tytułu, numeru i strony. Jeżeli dana pozycja stanowi część dzieła zbiorowego, jest to wyraźnie zaznaczone, ze wskazaniem redaktora (redaktorów) całości, a także tomu, miejsca i roku wydania oraz strony. W tytułach pozycji starszych, pochodzących z XIX w., w niektórych wypadkach uwspółcześilem archaiczną pisownię tytułu, dostosowując ją do obecnych zasad. Czynilem to jednak tylko wtedy, gdy zapis oryginalny utrudniał zrozumienie albo brzmiał dzisiaj rażąco sztucznie. Ingerencje te są jednak doprawdy nieliczne, niewielkie i nie deformują oryginału.

W wykazach piśmiennictwa pomiąłem podręczniki, opracowania systemowe, komentarze, zbiory orzecznictwa, wzory pism procesowych oraz bibliografie. Pozycje te – dotyczące prawa cywilnego w całości – są powszechnie znane oraz na stałe obecne w bibliotekach i księgarniach. Pomiąłem także poradniki popularne, artykuły publicystyczne, recenzje, doraźne notki polemiczne i przeglądy orzecznictwa; autorzy i adresy przeglądów są uwzględnieni przy orzeczeniach, których dotyczą. To samo dotyczy glos (komentarzy, notek itp.), w związku z czym i w tym wypadku Czytelnik powinien poszukiwać wiadomości o nich przy konkretnych orzeczeniach. Taki sposób prezentacji tych form piśmienniczych jest wystarczający, a sama treść tezy orzeczenia stanowi zazwyczaj dostateczny wyznacznik tematu glosy.

Krótko mówiąc, wystarczy, żeby Czytelnik zmagający się z jakimś problemem prawnym lub odczuwający niedostatek wiedzy sięgnął do wykazów orzecznictwa i piśmiennictwa umieszczonych pod określonym artykułem kodeksu cywilnego, a znajdzie tam wszystkie orzeczenia dotyczące tego artykułu lub kwestii prawnej w tym artykule unormowanej wydane przez Sąd Najwyższy w okresie od 1921 do 2019 r., a także wszystkie wypowiedzi piśmiennictwa opublikowane w latach 1862–2019. Pozycje związane z daną kwestią luźniej znajdzie Czytelnik pod innymi artykułami danego tytułu (działu), ewentualnie w innych miejscach wybranych w drodze „pandektowych” skojarzeń lub na podstawie dyktowanych wiedzą i doświadczeniem wskazówek. Jak wspomniano, orzeczenia oraz pozycje piśmiennictwa dotyczące kwestii ogólnych lub wieloaspektowych (np. monografie) zostały ułożone pod pierwszym artykułem właściwego tytułu (działu), ewentualnie w grupie orzeczeń zatytułowanej „ogólne”.

Jednocześnie Czytelnik ma pełną gwarancję, że pod wytypowanym artykułem nie spotka orzeczeń ani pozycji piśmiennictwa przypisanych tam przypadkowo, błędnie lub pozostających bez żadnego związku z unormowaną w tym artykule kwestią.

USTAWA

z dnia 23 kwietnia 1964 r.

KODEKS CYWILNY¹

(tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 1025; zm.: Dz.U. z 2018 r. poz. 1104, poz. 1629, poz. 2073, poz. 2244; z 2019 r. poz. 80)

(...)

¹ Niniejsza ustawa dokonuje w zakresie swojej regulacji transpozycji dyrektywy 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 8 czerwca 2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego (dyrektywa o handlu elektronicznym) (Dz. Urz. WE L 178 z 17.07.2000, str. 1; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 13, t. 25, str. 399).

KSIĘGA CZWARTA
SPADKI

TYTUŁ I

PRZEPISY OGÓLNE

Art. 922. [Spadek]

§ 1. Prawa i obowiązki majątkowe zmarłego przechodzą z chwilą jego śmierci na jedną lub kilka osób stosownie do przepisów księgi niniejszej.

§ 2. Nie należą do spadku prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z jego osobą, jak również prawa, które z chwilą jego śmierci przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami.

§ 3. Do długów spadkowych należą także koszty pogrzebu spadkodawcy w takim zakresie, w jakim pogrzeb ten odpowiada zwyczajom przyjętym w danym środowisku, koszty postępowania spadkowego, obowiązek zaspokojenia roszczeń o zachówek oraz obowiązek wykonania zapisów zwykłych i poleceń, jak również inne obowiązki przewidziane w przepisach księgi niniejszej.

ORZECZNICTWO	33
§ 1 i 3	33
§ 2	46
PIŚMIENNICTWO	51
Ogólne	51
Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r.	60
Zarząd sukcesyjny	63

ORZECZNICTWO

§ 1 i 3

Prawo do zachowku jest roszczeniem pieniężnym, ale nie ściśle osobistym i dlatego podobnie jak inne roszczenia pieniężne przechodzi na dziedziców uprawnionego.

uchwała SN z 25 lutego 1925 r., III Rw 103/25, PPIA 1925, s. 125

Prawo do zachowku jest prawem czysto majątkowym, a nie osobistym, i jako takie jest przedmiotem dziedziczenia.

orzeczenie SN z 27 maja 1930 r., III. 1 Rw. 2565/29, PS 1931, poz. 248; PPIA 1930/4, s. 429; Gł.Prawa 1931/1, s. 38

Prawo do zachowku jest przedmiotem dziedziczenia.

uchwała składu 7 sędziów SN – zasada prawna – z 21 października 1931 r., III. Prez. 91/31, Zb.Urz. 1931, poz. 137; OSP 1932, poz. 452; PS 1933, poz. 28; Gł.Prawa 1932/2–3, s. 117

Umowa o sąd polubowny wiąże strony tylko osobiście i nie przechodzi na spadkobierców.

orzeczenie SN z 11 marca 1932 r., C 2906/31, OSP 1932, poz. 395

Spadek jest to całość praw i obowiązków, z których składa się osobowość prawna spadkodawcy, częściowe przeto wstąpienie w prawa i obowiązki spadkodawcy nie jest możliwe.

orzeczenie SN z 14 czerwca 1934 r., C.I. 1320/33, Wil.Prz.Praw. 1935/8, s. 268

Zapis na sąd polubowny przechodzi na spadkobiercę ogólnego.

orzeczenie SN z 8 lutego 1937 r., C.III. 1254/35, Zb.Urz. 1938, poz. 44; Gł.Sąd. 1938/3, s. 258; RPEiS 1937/2, s. 386 i 388; Wiad.Prawn. 1938/1, poz. 27; Wiad.Prawn. 1938/3, poz. 85; PS 1938, poz. 236, 465, 524 i 526; Bibl.Orz. k.p.c. dz. XXXVI, poz. 6; SPO, t. 1, poz. 16 do art. 479–502 k.p.c., poz. 7 do art. 503–507 k.p.c.

Dla skuteczności nabycia spadku wystarcza, że został on nabyty z mocy samego prawa z chwilą otwarcia spadku, nie ma zaś żadnego wpływu na to nabycie okoliczność, że spadkobierca zmarł przed upływem sześciomiesięcznego terminu przewidzianego w art. 35 prawa spadkowego [art. 1015 k.c.], nie złożwszy oświadczenia o przyjęciu ani odrzuceniu spadku.

orzeczenie SN z 8 listopada 1949 r., Kr.C. 434/49, PN 1950/5–6, s. 456

Prawo pobierania renty dożywotniej nie jest przedmiotem dziedziczenia, zaległe jednak raty za czas przed śmiercią osoby uprawnionej z umowy o rentę wchodzi do aktywów masy spadkowej jako wierzytelność spadkodawcy i wskutek tego przechodzą na spadkobierców.

orzeczenie SN z 1 marca 1954 r., II CO 1/54, OSN 1955/1, poz. 10

Posiadanie spadkodawcy, jako nie prawo, lecz stan faktyczny, nie wchodzi do spadku i nie przechodzi na spadkobierców. Do spadku może wchodzić jedynie roszczenie spadkodawcy o przywrócenie posiadania, jeśli by istniało już w chwili śmierci.

orzeczenie SN z 26 marca 1958 r., I CO 3/58, OSN 1959/4, poz. 106; PiP 1960/4–5, s. 849 z głosem A. Stelmachowskiego

Po śmierci domniemanego ojca niedopuszczalne jest rozstrzygnięcie o roszczeniach majątkowych, związanych z żądaniem ustalenia ojcostwa, z udziałem kuratora, a bez uczestnictwa spadkobierców.

Z istoty tych roszczeń majątkowych wynika, jeśli chodzi o alimenty na przyszłość, tj. po dacie śmierci pozwanego w sprawie o ustalenie ojcostwa, że obowiązek alimentacyjny ze względu na swój charakter czysto osobisty nie obciąża masy spadkowej (art. 1 § 2 pr.spadk. [art. 922 § 2 k.c.]) i nie przechodzi na

spadkobierców, poza należnościami, które stały się wymagalne przed śmiercią spadkodawcy.

orzeczenie SN z 24 września 1960 r., 1 CR 447/60, OSN 1961/4, poz. 114; NP 1962/7–8, s. 1078; RPEiS 1961/3, s. 374; NP 1963/7–8, s. 875 z omówieniem J. Pietrzykowskiego, *Przegląd orzecznictwa*; NP 1962/11, s. 1420 z omówieniem E. Wengerka, *Przegląd orzecznictwa*

Z mocy przepisów prawa spadkowego obowiązki spadkodawcy z zawartej przez niego umowy przedwstępnej (art. 62 § 1 k.z. [art. 389 k.c.]) przechodzą na jego spadkobierców wraz z postanowieniem określającym termin zawarcia umowy stanowczej.

z uzasadnienia orzeczenia SN z 9 sierpnia 1962 r., 2 CR 379/62, OSNCP 1963/9, poz. 205; OSPiKA 1963/10, poz. 251 z notką W.Ś.

Obowiązek spadkodawcy zwrócenia nienależnie pobranych świadczeń z funduszków ubezpieczenia społecznego wchodzi w skład stanu biernego spadku (art. 1 § 1 pr.spadk. [art. 922 § 1 k.c.]) i jest długiem spadkowym w rozumieniu art. 2 § 1 pr.spadk. [art. 922 § 3 k.c.]. Za dług ten odpowiadają spadkobiercy stosownie do przepisów art. 48 i nast. pr.spadk. [art. 1030 k.c.].

wyrok SN z 25 marca 1965 r., II CR 123/65, OSNCP 1966/1, poz. 10; OSPiKA 1966/5, poz. 99 z głosem S. Wójcika; RPEiS 1966/1, s. 361; PiZS 1965/8–9, s. 111 z głosem T. Swinarskiego; PiP 1967/1, s. 149 z głosem R. Staniszwewskiego

Stosownie do przepisu art. 605 § 2 k.z. [art. 913 § 2 k.c.] sąd może rozwiązać umowę o dożywocie tylko na żądanie zobowiązanego lub dożywotnika będącego zbywcą nieruchomości, a zatem nie może tego uczynić na żądanie dożywotnika, który nie jest zbywcą nieruchomości.

Jeżeli dożywotnik-zbywca nieruchomości wystąpił z powództwem o rozwiązanie umowy o dożywocie i zmarł przed ukończeniem procesu, roszczenie o rozwiązanie przechodzi na jego spadkobiercę.

wyrok SN z 26 marca 1965 r., III CR 28/65, OSNCP 1965/10, poz. 176; NP 1966/5, s. 668 z głosem S. Rejmana; RPEiS 1966/1, s. 361; NP 1972/3, s. 457 z omówieniem A. Szpunara i W. Wanatowskiej, *Przegląd orzecznictwa*

Raty alimentacyjne, które stały się wymagalne za życia uprawnionego i które zostały prawomocnie zasądzone, należą do spadku po uprawnionym.

uchwała SN z 15 lipca 1965 r., III CO 36/65, OSNCP 1966/3, poz. 37; NP 1971/4, s. 599 z omówieniem B. Dobrzańskiego, *Przegląd orzecznictwa*

Wymieniony w art. 1 prawa spadkowego [art. 922 § 1 k.c.] ogół praw i obowiązków obejmuje również sytuacje prawne rodzące dopiero określone prawa i obowiązki. Za taką sytuację prawną uznać należy obok np. zasiedzenia lub przedawnienia, których bieg rozpoczął się za życia spadkodawcy, w którym zmierzał on, w wyniku realizacji przysługującego mu prawa innego rodzaju, do odzyskania majątku, który wchodziłby w skład spadku po nim.

z uzasadnienia postanowienia SN z 20 października 1966 r., III CR 242/66, OSNCP 1967/7–8, poz. 131; RPEiS 1967/4, s. 329; PiP 1968/7, s. 138 z omówieniem W. Siedleckiego, *Przegląd orzecznictwa*

Tom zawiera orzecznictwo Sądu Najwyższego z lat 1921–2019 oraz piśmiennictwo z lat 1862–2019, dotyczące przepisów księgi czwartej Kodeksu cywilnego lub zachowujące ścisły związek z jego przepisami.

Publikacja stanowi część bogatych zbiorów bibliograficznych autora, obejmujących prawie 100 000 pozycji. Całość (4 tomy – 5 woluminów) obejmuje ok. 12 000 orzeczeń przypisanych do poszczególnych artykułów Kodeksu oraz tyleż pozycji piśmiennictwa. W zbiorze umieszczono wszystkie orzeczenia opublikowane – ze wskazaniem opracowanych do nich glos, notek, omówień lub komentarzy – a niepublikowane tylko te, które autor uznał za ważne, istotne lub z innych powodów warte upowszechnienia.

Czytelnik zmagający się z jakimś problemem prawnym lub odczuwający niedostatek wiedzy może sięgnąć do wykazów orzecznictwa i piśmiennictwa umieszczonych pod określonym artykułem Kodeksu cywilnego i znajdzie tam z łatwością wszystkie orzeczenia dotyczące tego artykułu lub kwestii prawnej w tym artykule unormowanej. Znaczenie poszczególnych orzeczeń zostało zaznaczone przez autora stosownymi piktogramami.

Dzieło – stanowiące owoc ponad 40-letniej bibliograficznej działalności autora – zostało sporządzone z nadzwyczajną, niespotykaną już dzisiaj skrupulatnością i rzetelnością. Jest także zapowiedzią wydania podobnych publikacji dotyczących Kodeksu postępowania cywilnego oraz Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

Jacek Gudowski – sędzia Sądu Najwyższego od 29 lat orzekający w Izbie Cywilnej; do 2015 r. członek Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego; autor wielu cenionych na rynku publikacji z dziedziny prawa cywilnego oraz ustroju sądów – komentarzy, opracowań systemowych, artykułów i przeglądów orzecznictwa. Zgromadził bogaty zbiór zapisów bibliograficznych dotyczących prawa cywilnego, obejmujących XIX, XX i XXI w. W 2017 r. udzielił Krzysztofowi Sobczakowi obszernego wywiadu, który ukazał się w książce „Państwo prawa to niezależne sądy” (Warszawa 2018).

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL
WWW.PROFINFO.PL

ISBN 978-83-8160-680-6

